

Tekninen lautakunta 17.6.2010 § 25 Liite nro 12

Kunnanhallitus 24.8.2010 § 132 Liite nro 59

Valtuusto 27.9.2010 § 37 Liite nro 25

Puumalan kunnan kestävän kehityksen strategia 2010 – 2013

©Riitta Lunti

1 ESIPUHE

Tulevaisuus Puumalassa on turvattu, kun puumalalaisille järjestetään hyvälaatuiset ja tarkoituksenmukaiset sosiaali- ja terveydenhuollon, sivistystoimen ja teknisen toimen palvelut kestävän kehityksen periaatteita noudattaen ja vakaan talouden vaatimukset huomioon ottaen ja siten, että Puumala on viihtyisä ja turvallinen paikka asua, työskennellä, yrittää ja vieraillla.

Puumala on asukasluvultaan pieni Saimaan rannalla oleva kunta, jossa on vain vähän teollisuutta ja pieni taajama. Kunta on pinta-alaltaan laaja ja välimatkat ovat pitkiä. Vapaa-ajan asutusta on kunnassa runsaasti. Puumala on monipuolinen vesien ympäröimä luonnonympäristö. Puumalassa on luonnonsuojelullisesti arvokkaita alueita ja harvinaisia lajeja, joista tärkeimpänä Saimaan norppa.

Puumalan ympäristön tila on hyvä. Suurimpia riskejä luonnolle ovat laivakuljetukset ja niiden mahdolliset öljypäästöt tai muut onnettomuudet. Mökkien lisääntyminen aiheuttaa liikennemäärien kasvua ja se taas lisää ilmaston ja ympäristön kuormitusta. Puumalassa on myös sellaista maa- ja metsätaloutta, josta saattaa tulla päästöjä vesistöön ja ilmaan. Järjestetyssä jätteenkeräyksessä on vielä kehitettävää. Vesistöön kohdistuvaa haja-kuormitusta pyritään vähentämään mm. jätevesijärjestelmien saneerausta valvomalla.

Ilmaston lämpeneminen on uhka tulevaisuudelle, siksi kaikki yhteiset ponnistelut kasvihuonepäästöjen vähentämiseksi ovat tärkeitä. Maatalouden päästöjen vähentäminen, autoilun vähentäminen, lämmitystapojen ja ihmisten kulutustottumusten muuttaminen ovat mahdollisuuksia, joilla ilmastomuutosta voidaan hillitä. Puumalassa voidaan vähentää kasvihuonepäästöjä valistuksen ja erilaisten toimenpiteiden kautta. Joukkoliikenteen turvaaminen alueella on tärkeää. Kunta tuo tämän esiin omissa kannanotoissaan.

Kestävän kehityksen strategia ohjaa kaikkea toimintaa Puumalan kunnassa ja Puumalan kunnan konsernissa. Myös yhteistyössä muiden tahojen kanssa pyritään ottamaan huomioon kestävän kehityksen periaatteet.

2 TAVOITE

Puumalassa kaikki tuntevat vastuunsa ympäristöstä. Luonnon monimuotoisuus on turvattu ja Puumala on viihtyisä ja turvallinen asuinympäristö, jossa myös tulevilla sukupolvilla on hyvä elää ja asua.

Kunnan kaikille toimialoille on laadittu kestävän kehityksen ohjelma. Kaikki kunnan työntekijät tuntevat vastuunsa ympäristöstä. Ympäristöasiat huomioidaan kaikessa päätöksenteossa ja toiminnassa.

3 YMPÄRISTÖKASVATUS

Henkilöstön ympäristötietoisuutta lisätään koulutuksen avulla. Kaikille kunnan toimialoille nimetään ympäristövastaavat. Ympäristövastaaville järjestetään vuosittain koulutusta ja /tai yhteisiä tapaamisia.

Ympäristökasvatus voidaan nähdä kestävän kehityksen edistäjänä ja sen perimmäisenä tavoitteena ovat Agenda 21 tavoitteet ekologisesta, taloudellisesta, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästä kehityksestä (Agenda 21). Ympäristökasvatuksen tavoite on kestävän kehityksen periaatteiden toteutuminen kansalaisten tasolla. Jotta tämä tavoite toteutuisi, tarvitaan tiedon lisäämistä. Pelkkä tieto ei kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan syvällistä ymmärtämistä ympäristön tilasta, uhista ja näiden tietojen pohjalta toimimista ympäristön hyväksi. Useimmat määrittelyt ympäristökasvatukselle painottavat henkilökohtaisen ympäristösuhteen korostamista, ympäristötietoisuuden lisäämistä, ympäristövastuullisten asenteiden kehittymistä ja näiden asenteiden suuntaamista toimintaan.

4 OPETUSTOIMI

Opetussuunnitelman perusteissa määritellään Kestävä kehitys- aihekokonaisuuden sisällöt ja tavoitteet. Opetussuunnitelman mukaan yksi aihekokonaisuuksista on: Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta. Sen mukaan perusopetuksen tavoit-

teena on kasvattaa ympäristötietoisia, kestäväään elämäntapaan sitoutuneita kansalaisia (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004). Esiopetuksessa ympäristö- ja luonnontiedon opetuksessa lähtökohtana on opetussuunnitelma, jonka mukaan ympäristö- ja luonnontieto auttaa lasta ymmärtämään ympäristöään, tukee ajattelun ja oppimaan oppimisen taitojen kehittymistä sekä vahvistaa elämyksellistä ja emotionaalista suhtautumista luontoon ja muuhun ympäristöön. Lapsi kiinnostuu luonnosta ja saa käsityksen omasta riippuvuudestaan ja vastuustaan luonnosta (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000). Koko opetustoimen käytäntöjen pitää johdonmukaisesti tukea kasvatus- ja opetustyölle asetettuja tavoitteita. Varhaiskasvusuunnitelman (Vasun) mukaan päivähoitossa kaikessa toiminnassa huomioidaan kestäväkehityksen periaatteet. Arvoperustana on erityisesti suomalainen kulttuuri ja luonnon kunnioittaminen sekä humaani ihmiskäsitys.

Keinoja:

- Ympäristökasvatus jatkuu päivähoitosta lukioon ja aikuiskoulutukseen
- Varmistetaan, että opettajien ja muun henkilöstön osaaminen, oppimateriaalit ja yhteistyö sidosryhmien kanssa ovat toimivia ja riittäviä
- Ympäristöasioiden arviointi on osa koulutoimen muuta itsearviointia, johon osallistuvat koko työyhteisö ja oppilaat sekä lapset päivähoitossa
- Päivitetään kuntakohtainen opetussuunnitelma niin, että opetus selkeästi tuo esiin luonnon ekologisen kokonaisuuden ja ihmisen riippuvuuden luonnosta ja opetus sisältää tietoa luonnon ekologisesta kokonaisuudesta, tietoja ympäristöstä ja ympäristöongelmista ja niiden ehkäisystä. Opetuksen tulisi olla toiminnallista, niin että ympäristöasioita opiskellaan paikan päällä luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Tärkeä osa opetusta on toimia ympäristön puolesta.

5 ALKUTUOTANTO JA YRITYSTOIMINTA

Kestävä kehitys edellyttää, että ihmisen toiminnasta ilmakehään, vesistöihin ja maaperään kohdistuva ympäristökuormitus ei häiritse luonnon toimintakykyä eikä vähennä sen monimuotoisuutta. Kaikille kuntalaisille turvataan viihtyisä ja terveydelle vaaraton elinympäristö, jossa hengitysilma on riittävän puhdas, eikä melu aiheuta kohtuutonta haittaa. Kemikaalien

varastoinnista ja käytöstä aiheutuvat riskit hallitaan. Raaka-aineiden ja energian käyttö on tehokasta - kestävän kehityksen mukainen yritystoiminta tuottaa vähemmästä enemmän.

Maa- ja metsätaloudella on edelleen suuri merkitys Puumalalle, vaikka toimivien maatilojen lukumäärä on viime vuosina vähentynyt samalla kun tilakoko on kasvanut. Vuonna 2008 Puumalassa oli 110 toimivaa maatilaa, joista karjatiloja oli 32. Viljeltyä peltoalaa oli yhteensä n. 2100 hehtaaria.

Puumalassa ei ole raskasta teollisuutta. Matkailu ja lisääntynyt vapaa-ajan asuminen ovat lisänneet erilaisten palveluiden kysyntää ja synnyttäneet uusia palveluyrityksiä. Asiakkaiden vaatimukset kestävän kehityksen mukaisesta toiminnasta ovat tehneet ympäristönäkökohdista olennaisen laatu- ja kilpailutekijän. Tavoitteena on lisätä yritysten omatoimisuutta ympäristöasioiden hoitamisessa ja laajentaa ympäristönsuojelua tuotteen koko elinkaareen. Kaikessa teollisessa toiminnassa tehostetaan raaka-aineiden ja energian käyttöä ja minimoidaan päästöjen ja jätteiden määrät.

Keinoja:

- Elinkeinohankkeissa kunta ottaa huomioon luonnonvarojen säästävän käytön, tuotteiden pitkäikäisyyden sekä alhaiset päästöt.
- Neuvonnan keinoin yrityksiä aktivoidaan kehittämään tuotantoaan ympäristöä ja luonnonvaroja säästäviksi. Erityistä huomiota kiinnitetään raaka-aineiden käyttöön, tuotannossa syntyvien jätteiden hyödyntämiseen, ongelmajätehuoltoon, energiankäyttöön ja kuljetusten suunnitteluun. Yrityksien jätehuoltokäytäntöä parannetaan neuvonnalla ja tiedottamisella.
- Ympäristöluvanvaraisten toimijoiden lupaehdot pidetään ajan tasalla ja niiden noudattamista valvotaan.
- Yrittäjiä kannustetaan laatujärjestelmien laadintaan ja käyttöönottoon.
- Maa- ja metsätalouden päästöjä vesistöihin vähennetään vapaaehtoisin toimin.

6 KUNNALLINEN PALVELUTOIMINTA JA HANKINNAT

Palvelutoiminnassa pyritään kestävään kehitykseen suunnittelemalla palvelutuotantoverkko ja prosessit toimiviksi, asiakaslähtöisiksi ja tasapuolisiksi hyödyntäen olemassa olevat

resurssit. Tilojen yhteiskäyttöä lisätään ja niiden suunnittelussa huomioidaan yhteisöllisyys, esteettömyys, tilojen muunneltavuus ja energia tehokkuus.

Keinoja

- Tietoisuutta oman työn ympäristövaikutuksista lisätään.
- Toimintatapoja muutetaan ympäristöä säästäviksi mm tarkistamalla kierrätysohjeita
- Kunnan toimialoille määritellään kestävän kehityksen tavoitteet ja niiden toteutumista seurataan.

Hankinnat suoritetaan taloudellisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Hankinnoissa käytetään hyväksi olemassa olevat kilpailumahdollisuudet ja pyritään ostajan kannalta kokonaistaloudellisesti edullisimpaan lopputulokseen. Elintarvikehankinnoissa yhtenä valintakriteerinä pidetään tuotantopaikan läheisyyttä. Hyödynnetään myös paikallisia kausituotteita kuten marjoja, sieniä ja kalaa.

- Kestävän kehityksen periaatteet ja ympäristövaikutukset otetaan huomioon;
 - valmisteluvaiheessa ja /tai
 - tarjoajan kelpoisuusehtoja ja/tai
 - hankinnan kohdetta määritettäessä ja/tai
 - tarjousten arviointikriteerinä
- Hankinnoissa otetaan huomioon materiaalien kierrätys, uudelleenkäyttö elinkaaren lopussa ja jätteiden lajiteltavuus.

7 ALUEIDENKÄYTTÖ, ASUINYMPÄRISTÖ JA VEDET

Maankäyttö on tärkein yhdyskuntarakenteen kehitykseen vaikuttava tekijä. Kestävän kehityksen mukaisella maankäytön suunnittelulla ja ohjaamisella edistetään sellaisen yhdyskuntarakenteen syntyä, joka säästää kasvullista maata, uusiutumattomia luonnonvaroja ja energiaa, aiheuttaa mahdollisimman vähän ympäristöhaittoja ja vähentää liikkumistarvetta, turvaa luonnon monimuotoisuuden ja säilyttää alueen omaleimaisuuden.

Alueiden käyttöä ja rakentamista säädellään maankäyttö- ja rakennuslailla, kaavoituksella ja kunnan rakennusjärjestyksellä. Viime vuosina rakentamisen pääpaino on ollut rantarakentamisessa ja suuntaus näyttää jatkuvan samana myös lähivuosina. Uutta omakotiasu- mista syntyy lähinnä kirkonkylän taajaman alueella.

Puumalan maankäytönsuunnittelulla luodaan yhdyskuntarakenne, joka on kaikkien käyttäjien kannalta toimiva, viihtyisä, turvallinen ja taloudellinen, ja jota voidaan suunnitelmallisesti kehittää, ja joka pystyy ottamaan vastaan muutoksia ja jättää tulevillekin sukupolville kehittämismahdollisuuksia. Kestävän kehityksen mukainen yhdyskuntarakenne tarjoaa kaikille asukasryhmille mahdollisuudet täysipainoiseen elämään.

Puhdas vesi on elämisen perusehto. Hyvälaatuisen veden saanti on turvattava ja vedenhankintaan käytettäviä pohjavesiä suojeltava. Kestävän kehityksen periaatteiden toteutuminen edellyttää, että vesistöjen toimintakyky säilyy, niiden sietokykyä ei ylitetä, vesiluonnon monimuotoisuutta ei heikennetä ja vesistöjen käyttö eri tarkoituksiin turvataan.

Keinoja:

- Olemassa olevia kaavoja päivitetään vastaamaan tulevaisuuden rakennustarpeisiin.
- Yleiskaavoja täydennetään asemakaavoilla matkailun ja kylien kehittämisen turvaamiseksi.
- Rakennusjärjestys pidetään ajantasaisena.
- Rakennettu ympäristö pidetään kunnossa ja tarkoituksenmukaisessa käytössä.
- Rakennettujen alueiden viihtyisyyttä ja elinvoimaisuutta parannetaan.
- Monipuolisten virkistysalueiden ja ulkoilureittien kunnosta huolehditaan.
- Vesistöjen virkistyskäyttöä lisätään ja monipuolistetaan parantamalla veneily-, uinti- sekä kalastusmahdollisuuksia.
- Haja-asutusalueen jätevesiasetuksen toimeenpanoa valvotaan ja kiinteistön omistajille annetaan neuvontaa ja opastusta järjestelmien saneerauksesta.
- Ympäristönsuojelumääräyksillä täsmennetään jätevesien käsittelyvaatimuksia.
- Vesiä kuormittavan ympäristöluvanvaraisen toiminnan lupaehtoja ja velvoitetarkkailua seurataan.
- Yhteistyöllä pelastuslaitoksen kanssa pidetään yllä riittävää öljyntorjuntavalmiutta

8 SOSIAALINEN JA KULTTUURINEN KESTÄVYYS

Kestävän kehityksen sosiaalinen kestävyys tarkoittaa yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa yhteiskunnan jäsenten kesken. Puumalan kunnassa se tarkoittaa yhteiskunnallista toimintaa, jossa pyritään tasaamaan ihmisten ja kunnan alueiden välisessä hyvinvoinnissa olevia eroja. Siihen liittyy myös osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien kehittäminen ja parantaminen sekä mahdollisuuksien tasapuolinen jakautuminen eri ihmisryhmien välillä.

Kulttuurinen kestävyys mahdollistaa kulttuurien säilymisen ja kehittymisen sukupolvelta toiselle ja ihmisen vapaan henkisen toiminnan ja eettisen kasvun. Puumalan kunnassa se tarkoittaa, että turvataan ihmisten harrastus- tai toimintamahdollisuuksia kulttuurin, liikunnan ja sosiaalisen kanssakäymisen parissa.

Keinoja

- Lisätään työhyvinvointia ja viihtyvyyttä työpaikoilla .
- Huolehditaan työntekijöiden työterveydestä, työturvallisuudesta viihtyvyydestä ja naisten ja miesten tasa-arvosta työpaikoilla.
- Huolehditaan oppilaiden terveydestä hyvinvoinnista, oppilashuollon ja muiden oppilaiden tukitoimien avulla. Ehkäistään kiusaamista ja syrjäytymistä. Huolehditaan oppilaiden turvallisuudesta koulussa ja koulumatkoilla.
- Perehdytetään oppilaat omaan kulttuuriympäristöön ja Puumalan alueen perinteisiin. Tuodaan esiin monikulttuurisuutta ja kansainvälisyyttä.

9 TOIMENPITEET

Jokaiselle kunnan toimialalle laaditaan vuoden 2010 loppuun mennessä kestävän kehityksen ohjelma, jota tarkkaillaan ja päivitetään vuosittain.

Kestävän kehityksen ohjelman laadinnassa otetaan mukaan koko henkilöstö kussakin työpisteessä.

Kestävän kehityksen ohjelman laadintaa varten tehdään työpaikoilla ympäristökartoitus kartoituslomakkeella.

Liite 1

Ohjeita kestävän kehityksen ohjelman sisällöiksi

Jokaiselle toimialalle laaditaan oma kestävänkehityksen ohjelma. Ohjelma voidaan aloittaa vaikka yhdestä alueesta esimerkiksi lajittelusta tai sähkön säästöstä. Vuosittain edetään niin, että koko ohjelma saadaan käyttöön parin vuoden kuluessa. Tekninen toimiala antaa tukea ja neuvoja.

1. LAJITTELU

1.1 Biojäte

- ruuantähteet ja perkuujätteet
- juuresten ja hedelmien kuoret
- teepussit, kahvinporot suodatinpusseineen
- talouspaperit, lautasliinat, käsipyyhepaperi, nenäliinat

1.2 Keräyskartonki

- askartelukartongit
- kartonkipakkaukset esim. muropaketit
- paperipussit esim. sokeripussit
- ruskeat pahvit

1.3 Nestepakkauskartongit

- huuhdellaan, kuivatetaan ja kerätään keräyskartonkilaatikkoon
- maitotölkit (keittiö huolehtii itse omista purkeistaan)

1.4 Keräyspaperi

- lehdet, kirjekuoret ja monisteet
- puhelinluettelot
- pehmeäkantiset kirjat

1.5 Keräyslasi

- kirkkaat ja värilliset lasipurkit ja pullot

1.6 Pienmetalli

- säilyketölkit
- kannet ja korkit
- pienet koneet ja koneen osat
- metalliputket ja metallin kappaleet
- metalliset työkalut
- metalliset taloustavarat

1.7 Ongelmajäte

- patterit ja akut
- maalit, liimat ja lakat
- loisteputket ja pienloistelamput
- kemikaalit ja myrkyt
- mustekasetit palautetaan palautuskuoressa valmistajalle

1.8 Yhdyskuntajäte

- Kuivajäte on roskaa, joka jää jäljelle, kun muut jätteet on eroteltu esim. muovi on kuivajätettä
- Kaikille jätteille hankitaan keskitetysti laatikot teknisen toimialan toimesta
- Työpaikat huolehtivat itse laatikoiden tyhjennyksen isompiin astioihin, joiden tyhjennyksestä huolehtii tekninen toimiala tai jäteyrittäjä.

2 Veden säästö

Veden säästö tapahtuu työpaikalla veden kulutuksen seurannalla. Veden kulutuksen vertailun pohjaksi otetaan edellisen vuoden tiedot ja sen pohjalta asetetaan säästötavoitteet.

Vettä säästävistä toimintatavoista laaditaan ohjeet. Vesikalusteet ja vesijohtojärjestelmä huolletaan ja tarvittaessa vaihdetaan vedenkulutusta säättävämpiin

- Opetetaan kaikille säästävää vedenkulutusta
- Astiainpesukoneen/pyykinpesukoneen täydet koneelliset

3 Energiankulutus

- Kuivauskaappien ajastuksessa on muistettava todellinen tarve.
- Kuivauskaappiin lisättäessä kuivattavia on kone sammutettava.
- Astiainpesukoneita ja pyykinpesukonetta käytetään täysillä koneellisilla
- Tarpeettomien valojen sammutus (jos tilat tyhjiällä 15 minuuttia ->sammuta valot)
- Tehokas lyhyt ristituuletus
- Pakkasilla tuulikaappien ovet pidetään kiinni.
- Kiinteistöjen lämmönkulutuksen tarkkailu ja lämpövuotojen poisto, lämpötilojen alentaminen +21 asteeseen.

4 Hankinnat

- Noudatetaan mahdollista ostopaikkaohjeistusta, jossa myös otettu huomioon kestävä kehitys.
- Hankitaan vain tarpeellista ja ostetaan kestäväää tavaraa, joissa korjausmahdollisuus. Huomioidaan mahdollinen tavaroiden kierrätys ja uusiokäyttö.
- Hankinnoissa huomioidaan ympäristömerkinnät ja opetetaan lapsia käyttämään tavaroita huolellisesti.
- Materiaaleja pyritään säästämään, jolloin kulutetaan vähemmän energiaa ja luonnonvaroja ja ehkäistään jätteen syntyä.
- Toimistopaperin vähentämiseen kiinnitetään huomiota. Pyritään monistamisen ja tulostamisen vähentämiseen.

5 Liikenne

- Mahdollisuuksien mukaan tehdään työmatkat kävellen, pyörällä tai julkisilla kulkuneuvoilla.
- Kimppakyydit toteutetaan mahdollisuuksien mukaan.
- Julkista liikennettä suositaan kaikilla työmatkoilla.

Liite 2

Ympäristökartoitus kunnan toimipisteissä

Työpaikka

Kartoituksen kirjasivat

Henkilöstölle ja muille osallisille on tiedotettu ympäristökartoituksesta ja ympäristöohjelmasta.

Kyllä Miten

Ympäristötyöhön liittyvät tehtävät ja vastuu henkilöt on määritelty

Kyllä Ketkä

Ylläpitotoiminnot

Työpaikoilla on ylläpitotoimintoihin selkeät ohjeet ja helposti saatavissa paikoissa

Jätehuolto Energian säästö

Veden säästö

Materiaalin säästö

Kyllä Kyllä

Kyllä

Kyllä

Energia huolto

Energian vuosikulutus (lämpö ja sähkö)

Muutos edelliseen kartoitukseen verrattuna (+/- %)

Työpaikalla havaitut puutteet energiakulutukseen liittyen

Työpaikalla jo käytössä olevat keinot energian säästämiseksi

Mahdolliset uudet tavoitteet

Veden säästö

Veden kulutus m³/ vuosi

Muutos edelliseen kartoitukseen verrattuna (+/-%)

Työpaikalla havaitut puutteet vedenkulutukseen liittyen:

Työpaikalla jo käytössä olevat keinot veden säästämiseksi:

Mahdolliset uudet tavoitteet:

Materiaalin säästö

Ostetun toimistopaperin määrä euroina / arkkeina

Muutos edelliseen kartoitukseen verrattuna (+/-%)

Mahdolliset muut materiaali säästöt

Muutos edelliseen kartoitukseen verrattuna (+/-%)

Työpaikoilla jo käytössä olevat keinot toimistopaperin vähentämiseksi:

Työpaikoilla jo käytössä olevat keinot muun materiaalin vähentämiseksi.

Mahdolliset uudet tavoitteet

Opetussuunnitelmien ja Vasun toteutuminen

Ympäristöasioiden suunnittelu ja vastuutehtävät

1. Koulut ja päiväkoti ovat hyödyntäneet ympäristökartoituksesta saamiaan tietoja ja laati-
neet ympäristöohjelman sekä arvioineet sen toteutumista toimintakertomuksessaan luku-
vuosittain.

Kyllä miten?

2. Oppilaat ja lapset osallistuvat ympäristökartoituksen ja ympäristöohjelman suunnitte-
luun, toteutukseen ja arviointiin.

Kyllä miten?

3. Henkilöstölle, oppilaille ja lapsille on tiedotettu koulun ympäristökartoituksesta ja ympä-
ristöohjelmasta.

Kyllä miten?

3. Ympäristötyöhön liittyvät tehtävät ja vastuuhenkilöt on määritelty.

Rehtori:

Opettaja:(tai / ja muu henkilöstö)

Oppilas: (/ lapsi)

Ympäristövastaava/tiimi:

Keittiö:

Tavoitteet ympäristöohjelmaan:

Opetussuunnitelman toteutuminen

1. Koulun ja päiväkodin arki tarjoaa mahdollisuuden

a) ympäristövastuullisten toimintamallien omaksumiseen ja ympäristötaitojen harjoitteluun käytännössä.

Miten?

b) oppilaiden ja lasten osallistumiseen ja vaikuttamiseen ympäristöasioissa.

Miten?

2. Aihekokonaisuuden ”Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta” (peruskoulut) / ”Kestävä kehitys” (lukiot) tavoitteiden ja sisällön toteutuminen eri oppiaineissa ja luokka-asteilla on kartoitettu koko opettajakunnan toimesta.

Miten?

3. Opettajakunnan ja muun henkilöstön ympäristöosaaminen ja koulutustarve on kartoitettu.

Miten?

4. Koulut ja päiväkotit tekevät yhteistyötä kestävästä kehityksestä opetussuunnitelman toteuttamiseksi eri sidosryhmien kanssa.